

การศึกษาสภาพและปัญหาการเข้าซื้อเพื่อการพัฒนาและปรับปรุง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเข้าซื้อ

พัฒน์พันธ์ เขตต์กัน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

corresponding author e-mail: khetkan@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการเข้าซื้อเพื่อพัฒนาและปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะเข้าซื้อ โดยมุ่งศึกษาถึงสภาพและปัญหาการเข้าซื้อด้านสัญญาในปัจจุบันที่มีเงื่อนไขไม่เป็นธรรม เป็นแนวทางการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายและหลักเกณฑ์การทำสัญญาเข้าซื้อให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การวิเคราะห์กฎหมาย เอกสารทางวิชาการ คำพิพากษาฎีกา และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และวิจัยเชิงปริมาณ ใช้กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นกลุ่มผู้เข้าซื้อและกลุ่มผู้ให้เข้าซื้อจำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย (Descriptive Statistics) แจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของการเข้าซื้อให้ทราบถึงประเด็นทางกฎหมายปัญหาและอุปสรรค วิธีการแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้นและประสิทธิภาพของกฎหมายในการให้ความคุ้มครองผู้เข้าซื้อ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะเข้าซื้อ อันจะเป็นมาตรการและกลไกทางกฎหมายที่รัดกุม และสามารถควบคุมการประกอบการของผู้ให้สินเชื่อได้เป็นอย่างดี ตลอดจนให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผลการวิจัยพบว่า 1) ความคิดเห็นของผู้เข้าซื้อต่อการเข้าซื้อ จากการศึกษาโดยภาพรวมสรุปได้ว่าสัญญาเข้าซื้อที่ทำกับผู้ให้เข้าซื้อนั้นยังไม่ถูกต้องและเป็นธรรมต่อผู้เข้าซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภค 2) ความคิดเห็นของผู้ให้เข้าซื้อต่อการเข้าซื้อ จากการศึกษาโดยภาพรวมสรุปได้ว่าสัญญาเข้าซื้อเป็นสัญญาที่จัดทำโดยฝ่ายผู้ให้เข้าซื้อที่ทำกับผู้เข้าซื้อนั้นมีความถูกต้องและมีความเหมาะสมแก่การทำธุรกรรมเข้าซื้อ ความเห็นของผู้เข้าซื้อและผู้ให้เข้าซื้อมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน เนื่องจากรูปแบบการทำธุรกรรมเข้าซื้อในปัจจุบัน มีได้อยู่บนพื้นฐานของการเข้าทรัพย์สิน ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และไม่สอดคล้องกับลักษณะธุรกรรมเข้าซื้อที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้เข้าซื้อกับผู้ให้เข้าซื้อ ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของฝ่ายผู้ให้เข้าซื้อที่มีความเข้มแข็งในทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า เป็นผู้กำหนดเนื้อหาและเงื่อนไขของสัญญาเข้าซื้อแต่เพียงฝ่ายเดียว จึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงเป็นแนวทางเสนอแนะในการพัฒนาและปรับปรุงบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะเข้าซื้อ เพื่อให้มีความทันสมัย เหมาะสม เป็นธรรมและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: เข้าซื้อ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

A Study of Conditions and Problems of the Hire-Purchase for Development and Improvement of Provision of the Hire- Purchase Civil and Commercial Code

Pattanaphan Khetkan

Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University

corresponding author e-mail: khetkan@yahoo.com

Abstract

The objectives of this research were to study the conditions and problems of hire-purchase and to develop and amend the hire-purchase Civil and Commercial Code. It mainly focused on currently unfair contracts and developed and improved the law and principle criteria on the hire-purchase for the consumers' benefit. The study was done in form of a documentary research for the analysis of law, academic papers, Supreme Court Judgment and the related ones. It was also in a qualitative research form with the sample group of 400 people, both hire-purchasers and hire-purchase providers, conducted as key informants. The questionnaire was constructed to collect the data and the descriptive statistics was used to analyze by using frequency and percentage. The findings revealed that: 1) The attitude of the hire-purchasers against the hire-purchase, as a whole, was found that the hire-purchase contract made by hire-purchase providers was inappropriate and unfair condition to them as consumers. 2) The attitude of the hire-purchase providers against the hire-purchase, as a whole, was found that the contract made to the hire-purchasers was accurate and appropriate for the hire-purchase transaction. The attitudinal difference of both hire-purchasers and hire-purchase providers according to the findings was due to the fact that the current structure of the hire-purchase transaction was not on the basis of the contract as laid down in the Civil and Commercial Code and was not practically attributed to its characteristics. The difference and inequality between the hire-purchasers and hire-purchase providers, existed as a result of the predominantly marketing power of the hire-purchase providers in controlling the contract, caused uneffectiveness to the law implementation. To have a just, suitable and sustainable way in problem solving, therefore, the approach to development and improvement of the hire-purchase Civil and Commercial Code should be made to meet an up-to-date situation for the benefit of all sides.

Keyword: Hire-Purchase, Civil and Commercial Code

บทนำ

ปัจจุบันเมื่อสังคมขยายตัวออกไปมีความเปลี่ยนแปลงทั่วทั้งโครงสร้างสังคม และระบบเศรษฐกิจมีความซับซ้อนมากขึ้น ผู้คนในสังคมมีความต้องการบริโภคที่หลากหลาย ด้วยเหตุนี้ทำให้การขยายตัวทางธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมเพื่อผลิตสินค้าและบริการออกจำหน่ายอันเป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชนผู้บริโภคที่ต้องการดำรงชีวิตและมีความสุขสบาย ทำให้ประชาชนเข้าทำสัญญากับผู้ประกอบการในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสัญญาซื้อขายที่ต้องชำระราคาทรัพย์สินเป็นการตอบแทนแก่ผู้ขาย หรือสัญญาเช่า คือสัญญาที่ผู้ให้เช่านำทรัพย์สินออกให้เช่าโดยผู้เช่าจ่ายค่าเช่าเป็นการตอบแทนที่ได้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินดังกล่าว โดยกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ให้เช่ายังเป็นของผู้ให้เช่าไม่ได้โอนไปยังผู้เช่าแต่อย่างใด ต่อมาจึงได้มีการพัฒนาการให้การเช่าทรัพย์สินนั้นเมื่อได้ชำระค่าเช่างวดสุดท้ายจนครบแล้ว กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ให้เช่าจึงโอนไปยังผู้เช่าหรือที่เรียกว่า “สัญญาเช่าซื้อ” (จำปี, 2543)

จากความความต้องการของผู้บริโภคและค่านิยมในการทำธุรกรรมเช่าซื้อขยายตัวอย่างรวดเร็ว ธุรกิจการเช่าซื้อสินค้าในปัจจุบันได้วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการให้บริการออกไปเพื่อที่จะให้ทันต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีการแข่งขันทางด้านการให้บริการอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นที่ผู้ประกอบการให้เช่าซื้อจะต้องพัฒนาและหาวิธีการที่จะทำให้ธุรกิจของตนดำเนินกิจการไปได้ด้วยดี ซึ่งวิธีการต่าง ๆ ที่ผู้ให้เช่าซื้อนำมาใช้นั้น นอกจากวิธีการประชาสัมพันธ์ในคุณสมบัติของสินค้า การรับประกันคุณภาพสินค้า เงื่อนไขการผ่อนชำระ จำนวนเงินที่ต้องชำระล่วงหน้า อัตราดอกเบี้ยตลอดจนกลยุทธ์ในการตลาดต่าง ๆ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ทำให้บุคคลทั่วไปเกิดความสนใจในการที่จะเช่าซื้อสินค้านั้น แต่เงื่อนไขดังกล่าวเป็นเพียงบางส่วนของข้อกำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อเท่านั้น ยังมีเงื่อนไขอยู่ในสัญญาเช่าซื้ออีกหลายข้อที่บุคคลทั่วไปไม่อาจทราบถึงและจะได้ทราบก็ต่อเมื่อได้ตกลงทำสัญญาเช่าซื้อไปแล้ว ซึ่งสัญญาเช่าซื้อที่ผู้ให้เช่าซื้อจัดเตรียมไว้นั้นล้วนเป็นสัญญาเช่าซื้อสำเร็จรูป เพื่อต้องการความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการ ผู้ให้เช่าซื้อจึงมักจะนิยมใช้สัญญาเช่าซื้อสำเร็จรูปซึ่งเป็นรูปแบบอันเดียวกัน มีความรวดเร็วและคล่องตัวในการดำเนินธุรกิจ เป็นการใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน แต่สัญญาเช่าซื้อสำเร็จรูปดังกล่าวนี้มีได้อยู่ในรูปของคำเสนอและคำสนองที่อิสระและเป็นลักษณะที่คู่สัญญาจะเจรจากันในเนื้อหาของสัญญานั้นแทบจะไม่มีในปัจจุบัน จึงเกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้เช่าซื้อกับผู้ให้เช่าซื้อ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของผู้ให้เช่าซื้อที่มีความเข้มแข็งในทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาของสัญญาเช่าซื้อแต่เพียงฝ่ายเดียว (ดาราพร, 2530) ในขณะที่ผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นคู่สัญญาที่อยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าทางเศรษฐกิจ โดยที่ผู้เช่าซื้อไม่มีอำนาจเจรจาต่อรองหรือเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในสัญญาเช่าซื้อแต่อย่างใด เนื่องจากต้องยอมรับเงื่อนไขทุกข้อในสัญญาที่ผู้ให้เช่าซื้อกำหนดไว้ โดยเฉพาะเงื่อนไขที่มีลักษณะเป็นการเอาเปรียบผู้เช่าซื้อจึงเป็นสัญญาที่ได้ก่อให้เกิดปัญหาความเสียเปรียบ และความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เช่าซื้อจากการใช้สัญญาเช่าซื้อสำเร็จรูปของผู้ให้เช่าซื้อและนับวันจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น (ไพฑูริ, 2552)

ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเช่าซื้อในปัจจุบัน คือการเสียเปรียบของผู้เช่าซื้อ โดยผู้ให้เช่าซื้อในปัจจุบันเป็นสถาบันการเงิน บริษัทเงินทุน บริษัทจำกัด ตลอดจนผู้ให้เช่าซื้อรายย่อยทั่วไป ได้นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการธุรกิจให้เช่าซื้อ ซึ่งสัญญาเช่าซื้อดังกล่าว ผู้ให้เช่าซื้อสามารถที่จะกำหนดเงื่อนไขในสัญญาได้เองอย่างอิสระเพื่อให้เกิดประโยชน์ในธุรกิจของตนให้มากที่สุด โดยที่ผู้เช่าซื้อไม่สามารถที่จะต่อรองเจรจาเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขที่ปรากฏอยู่ในสัญญาเช่าซื้อได้แต่อย่างใด เนื่องจากฐานะ

ทางเศรษฐกิจและอำนาจต่อรองที่ดีกว่าในทุก ๆ ด้าน ผู้เช่าซื้อจึงจำต้องยอมผูกพันเข้ากับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้กำหนดแต่ฝ่ายเดียว เช่น เงื่อนไขที่ตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ให้เช่าซื้อในความชำรุดบกพร่องหรือการรอนสิทธิของทรัพย์สินที่เช่าซื้อ หรือเงื่อนไขที่เพิ่มสิทธิบางประการให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อที่นอกเหนือไปจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่น เงื่อนไขที่ตกลงยกเว้นบทบัญญัติในมาตรา 574 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน หรือกระทำความผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ เจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน ให้รับเป็นของเจ้าของทรัพย์สินและเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเช่าครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย” หรือในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือบุบสลายไปด้วยเหตุใด ๆ ก็ตาม แม้แต่เหตุสุดวิสัย นอกจากนั้นวิธีการคิดอัตราดอกเบี้ยที่สูงเกินกว่าความเป็นจริง ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวนี้เป็นเงื่อนไขที่มุ่งจะตัดสิทธิของผู้เช่าซื้อ และเป็นเงื่อนไขที่เอาเปรียบผู้เช่าซื้อ ถือว่าเป็นเงื่อนไขที่มีลักษณะไม่เป็นธรรม (ไพจิตร, 2516)

สัญญาเช่าซื้อในปัจจุบันเป็นลักษณะของการเกิดขึ้นของสัญญา ที่แตกต่างไปจากหลักการเจรจาต่อรองของสัญญาอย่างแท้จริง และเป็นการทำลายหลักการพื้นฐานของสัญญาเช่าซื้อไป กล่าวคือสามารถกำหนดเงื่อนไขให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายลักษณะเช่าซื้อเพียงใดก็ได้ เนื่องจากกฎหมายลักษณะเช่าซื้อจะมีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานว่า หากข้อสัญญาหรือความตกลงใดไม่ใช่มติกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ความตกลงใด ๆ นั้น อาจยกเว้นได้และใช้บังคับได้ กอปรกับกฎหมายลักษณะเช่าซื้อในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นมีเพียง 3 มาตรา ได้แก่ มาตรา 572 573 และมาตรา 574 นับว่าเป็นกฎหมายที่ใช้กับเช่าซื้อที่มีเนื้อหาและสาระสำคัญน้อยมากเมื่อเทียบกับกฎหมายในลักษณะอื่น ๆ นับแต่การประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2467 ต่อมาบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ดังกล่าวได้ยกเลิก และมีประกาศตามพระราชกฤษฎีกาให้ใช้บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ที่ได้ตรวจชำระใหม่แทนบทบัญญัติเดิมในบรรพ 3 โดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2472 เป็นต้นมาจนมาถึงปัจจุบันรวมระยะเวลากว่า 80 ปีแล้ว โดยมีได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะเช่าซื้อแต่อย่างใด จึงก่อให้เกิดปัญหาทางกฎหมายในการบังคับใช้ตามมา (จิต, 2490)

จากสภาพและปัญหาของสัญญาเช่าซื้อดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาและบัญญัติกฎหมายให้เหมาะสมในการบังคับใช้ กฎหมายใหม่ที่ถูกต้องขึ้นไม่เพียงแต่กำหนดสิทธิหน้าที่ของผู้คนในสังคมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกฎหมายที่ใช้กำหนดในการกระทำ กำหนดการทำข้อตกลงสัญญาต่อกัน กฎหมายที่ออกใหม่อาจไม่เกี่ยวข้องกับสิทธิหน้าที่โดยตรงแต่อาจเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำนิติกรรมสัญญา มีการกำหนดวิธีการทำสัญญารูปแบบใหม่ ๆ ลักษณะข้อตกลงที่ทำสัญญาซับซ้อนขึ้น การออกกฎหมายให้ทันต่อความสลับซับซ้อนก็ยิ่งเป็นความจำเป็น จึงมีกฎหมายที่เปลี่ยนแปลงกำหนดใช้กับการกระทำที่เป็นการเฉพาะอย่างเฉพาะเรื่องหลายต่อหลายฉบับ เช่น กฎหมายเช่าซื้อ เป็นกฎหมายกำหนดการทำข้อตกลงสัญญาต่อกันที่มีลักษณะคล้ายกับการเช่าทรัพย์สินแต่ไม่ใช่การเช่าทรัพย์สิน (ประพนธ์, 2530) เป็นกฎหมายที่คล้ายกับการซื้อขายแต่ไม่ใช่การซื้อขาย ถือเป็นกฎหมายที่มีลักษณะผสมผสานและเป็นกฎหมายที่มีการกำหนดรูปแบบวิธีการของผู้บริโภคในสังคมจำนวนมาก (มานะ, 2512) แต่ผู้คนที่เกี่ยวข้องกับการทำสัญญาเช่าซื้อกลับขาดความรู้ความเข้าใจ ทำให้เกิดความเข้าใจผิดจนเกิดปัญหาข้อพิพาทเกิดขึ้น ผู้คนทั่วไปเข้าใจว่าการทำสัญญาเช่าซื้อเป็นการทำสัญญาซื้อขาย ผ่อนส่ง หรือเข้าใจผิดว่ามีการซื้อทรัพย์สินที่ทำสัญญาเช่าซื้อนั้นแล้วนำมาเป็นหลักประกันในกู้ยืมเงิน เข้าใจ

ผิดว่าการจ่ายเงินค่าเช่าซื้อเป็นการจ่ายเงินกู้ หรือบางกรณีเข้าใจว่าผู้ที่เช่าทำสัญญาค้ำประกันสัญญาเช่าซื้อเป็นการกระทำให้ครบรูปแบบตนไม่ต้องรับผิดชอบและอื่น ๆ ซึ่งหากพิจารณาถึงการซื้อขาย (Sale) การเช่าทรัพย์สิน (Hire of Property) การกู้ยืม (Loan) การเช่าซื้อ (Hire-Purchase) และการเช่าแบบลีสซิง (Leasing) มีความหมายแตกต่างกัน

ปัจจุบันการเช่าซื้อเป็นธุรกรรมที่ได้รับความนิยม กอปรกับภาวะทางเศรษฐกิจ ความจำเป็นของประชาชนผู้บริโภคโดยเฉพาะการเช่าซื้อสิ่งหาริมทรัพย์ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ หรือทรัพย์สินประเภทอื่น ๆ มักดำเนินการด้วยการเช่าซื้อเป็นส่วนใหญ่ อาจมีบ้างที่ซื้อเป็นเงินสดหรือเป็นการเช่าใช้ แต่ส่วนใหญ่ผู้ซื้อได้ใช้รถจากผลการเช่าซื้อ เนื่องจากสถานะทางเศรษฐกิจดังกล่าวรวมถึงปัจจัยทางด้านอื่น ๆ ผู้บริโภคผู้มีรายได้น้อยถึงปานกลางไม่สามารถที่จะซื้อสินค้าที่มีราคาสูง โดยวิธีการชำระราคาสินค้าเป็นเงินสดได้ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการซื้อสินค้าโดยการผ่อนชำระราคาเป็นงวด ๆ ก็คือการเช่าซื้อ โดยการเช่าซื้อในปัจจุบันผู้ให้เช่าซื้อมักเป็นสถาบันทางการเงิน หรือสถานประกอบการที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและอำนาจในการต่อรองที่เหนือกว่าผู้เช่าซื้อ และด้วยเหตุดังกล่าวผู้ให้เช่าซื้อจึงสามารถกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ไว้ในสัญญาเช่าซื้อที่ได้จัดพิมพ์ไว้ล่วงหน้าหรือที่เรียกว่า “สัญญาเช่าซื้อสำเร็จรูป” ซึ่งในปัจจุบันสัญญาดังกล่าวเป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย เพราะมีความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการแก่ลูกค้าและมีรูปแบบของสัญญาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยที่ผู้ให้เช่าซื้อสามารถที่จะนำมาใช้กับบุคคลทั่วไปที่ต้องการซื้อสินค้า ซึ่งบุคคลที่จะทำการเช่าซื้อนั้นจะได้รับสิทธิเท่าเทียมกับผู้เช่าซื้อรายอื่น ๆ และไม่อาจที่จะปฏิเสธเงื่อนไขใด ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสัญญาเช่าซื้อได้ เนื่องจากผู้เช่าซื้อเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่า หรืออาจเป็นเพราะความไม่เข้าใจในเรื่องของสัญญาซึ่งเป็นเรื่องของกฎหมายซึ่งยากที่ประชาชนผู้บริโภคโดยทั่วไปจะเข้าใจได้ จึงไม่มีอำนาจในการเจรจาต่อรองที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือบางกรณีก็ผู้บริโภคไม่รู้ถึงข้อจำกัดหรือรู้ถึงความเสียเปรียบในทางสัญญาแต่ก็จำเป็นต้องทำสัญญาเช่าซื้อนั้นไปด้วยเหตุความจำเป็นต้องบริโภคสินค้านั้น ซึ่งสินค้าที่เช่าซื้อนั้นมักเป็นสินค้าที่มีความจำเป็นแก่การดำรงชีพ อาจเรียกว่าเป็นปัจจัยที่ห้าในการดำรงชีพของประชาชนไปแล้ว

การที่สัญญาเช่าซื้อมีเงื่อนไขที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องชำระค่าเช่าซื้อจนครบถ้วน แม้จะมีการบอกเลิกสัญญาไปแล้วก็ตาม หรือเงื่อนไขอื่น ๆ ที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้ออีกมากซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเงื่อนไขที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องแบกรับภาระเกินกว่าที่ควรจะเป็น นับเป็นเงื่อนไขที่เอาเปรียบและไม่เป็นธรรมแก่ผู้เช่าซื้อที่ได้กำหนดอยู่ในสัญญาเช่าซื้อสำเร็จรูปทั้งสิ้น เป็นการกำหนดเงื่อนไขไว้ในสัญญาเช่าซื้อสำเร็จรูปที่แสดงให้เห็นว่าผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขอันเป็นการได้เปรียบผู้เช่าซื้อและถือเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค ลักษณะของสัญญาเช่าซื้อสำเร็จรูปดังกล่าวเป็นสัญญาที่กำหนดเงื่อนไขอันมีลักษณะเป็นการผลักภาระความรับผิดชอบต่าง ๆ ให้แก่ผู้เช่าซื้อ และเป็นเงื่อนไขที่กำหนดไว้ให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายลักษณะเช่าซื้อ ตลอดจนเงื่อนไขที่ตกลงให้นำบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องซื้อขายมาใช้บังคับ เช่น เงื่อนไขที่ตกลงยกเว้น หรือจำกัดความรับผิดในความชำรุดบกพร่อง และการรอนสิทธิไว้ (สำเรียง, 2555) และนอกจากนั้นผู้ให้เช่าซื้อสามารถใช้วิธีการคิดคำนวณดอกเบี้ยแบบ “Flat rate” ตลอดจนเงื่อนไขที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือบุบสลายไปด้วยเหตุใด ๆ แม้จะเกิดจากเหตุสุดวิสัยก็ตาม

สำหรับการเช่าซื้อที่ได้รับความนิยมทั่วไป เช่น การเช่าซื้อรถยนต์ จักรยานยนต์ อุปกรณ์สื่อสารเคลื่อนที่ และอื่น ๆ ประชาชนผู้บริโภคมักเข้าใจว่าเป็นการซื้อผ่อนส่ง หรือผู้เช่าซื้อเข้าใจว่าเป็นผู้ซื้อผ่อน ซึ่งหากเป็นการซื้อผ่อนดังกล่าวผู้ซื้อจะต้องซื้อกับผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายรถยนต์โดยตรงแล้ว

จ่ายเงินค่าซื้อเป็นงวด ๆ ผู้ให้สินเชื่อก็อาจจะเป็นบริษัทในเครือกับผู้ผลิตหรือจำหน่ายรถยนต์ หรือ บริษัท ห้างร้านที่ได้ทำสัญญาเช่าซื้อกับผู้ใช้อีกทอดหนึ่งโดยชื่อเจ้าของรถตามทะเบียนรถจะเป็นชื่อของบริษัทผู้ให้สินเชื่อหรือผู้ให้เช่าซื้อ ผู้ใช้รถมีสถานะเป็นเพียงผู้เช่าซื้อ ฉะนั้นการเช่าซื้อรถยนต์จึงยังมิใช่ การซื้อรถยนต์ ผู้เช่าซื้อรถยนต์ยังไม่ใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์ในรถยนต์นั้น หากไปกระทำการใด ๆ อันเป็น การผิดเงื่อนไขหรือข้อตกลงกับผู้ให้เช่าซื้อกับทรัพย์สินที่เช่าซื้อ เช่น นำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปทำรถรับจ้าง ติดตั้งอุปกรณ์เพิ่มเติม การนำรถยนต์ที่เช่าซื้อออกไปใช้นอกราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือ กระทำการใด ๆ อันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวทรัพย์สินนั้น ตลอดจนกระทำการใดอันเป็นการกระทำ โดยทุจริตต่อทรัพย์สินนั้นอาจเป็นความผิดอาญาได้

การเช่าซื้อรถยนต์ หรือจักรยานยนต์ ประชาชนผู้บริโภคส่วนใหญ่มีความคิดว่าเหมือนกับการ ทำลิสซิง (Leasing) และผู้ให้เช่าซื้อจำนวนมาก เรียกตนเองว่าเป็นบริษัทลิสซิง แต่ความจริงแล้ว ลิสซิง (Leasing) อาจคล้ายกับการเช่าซื้อ แต่ไม่ตรงกันนิยามตามกฎหมาย ลิสซิง (Leasing) เป็นธุรกิจใหม่เป็น รูปแบบที่นำมาจากต่างประเทศ แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องเอกเทศสัญญายังไม่มี บทบัญญัติเกี่ยวกับลิสซิง (Leasing) ไว้เป็นการเฉพาะ ความหมายที่แท้จริงของลิสซิง (Leasing) ยังไม่มี บทบัญญัติในกฎหมายไทย (วิทยา, 2530) สัญญาลิสซิง จากรูปแบบของต่างประเทศนั้น คือสัญญาที่ เจ้าของทรัพย์สินรถยนต์ หรือที่เรียกว่า ลิสเซอร์ (Lessor) ให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้เช่าที่เรียกว่า ลิสซี (Lessee) ใช้ประโยชน์จากรถยนต์นั้นได้ โดยมีเงื่อนไขและข้อจำกัดตามที่ระบุในสัญญาและต้องชำระ ราคาตามที่กำหนดไว้ หากเลิกสัญญาก่อนกำหนดจะต้องเสียค่าปรับตามที่กำหนด ไม่เหมือนกับการเช่า ซื้อที่ผู้เช่าซื้อเลิกสัญญาเช่าซื้อเมื่อไรก็ได้ ไม่มีค่าปรับ เพียงแต่การเลิกสัญญาด้วยการส่งทรัพย์สินให้ผู้ให้เช่าซื้อ จึงอาจเห็นได้ว่าลิสซิง (Leasing) คล้ายสัญญาเช่าทรัพย์สินตามกำหนดเวลามากกว่าแต่ก็ไม่ตรงกัน นักและคล้ายกับสัญญาเช่าซื้อ สัญญาลิสซิงอาจมีข้อกำหนดค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเมื่อสิ้นสุดสัญญา เช่น ค่าใช้จ่ายไม่ดูแลรักษาทำให้มีความชำรุด เสียหาย หรือค่าการใช้ระยะไกลเกินกว่าที่กำหนดไว้ ผู้เช่าแบบลิสซิงจะซื้อรถนั้นหรือไม่ก็ได้เป็นทางเลือกของผู้เช่า หากต้องการซื้อต้องจ่ายค่านั้นเพิ่มขึ้น อีกส่วนหนึ่งตามที่กำหนดไว้ เป็นต้น (สกล, 2548)

ทรัพย์สินที่นิยมนำมาทำการเช่าซื้อมักเป็นสังหาริมทรัพย์ซึ่งได้แก่รถยนต์ รถยนต์ที่ผลิตออกมา ใหม่หรือแม้แต่รถยนต์ที่ใช้แล้วจำนวนมาก มีการซื้อขายกันออกไปด้วยระบบเช่าซื้อ ธุรกิจเช่าซื้อจึง เติบโตควบคู่ไปกับอุตสาหกรรมยานยนต์ที่ผู้บริโภคมีความต้องการเพิ่มสูงขึ้น ธุรกิจลิสซิงได้รับความนิยม จากประชาชนจำนวนมากที่มีความประสงค์จะใช้บริการ ซึ่งบริษัทลิสซิงผู้ประกอบการอาจมีข้อกำหนด หลักเกณฑ์ ไม่ยอมรับหรือบริษัทผู้ให้สินเชื่อลิสซิงมีเงื่อนไขและข้อจำกัดขณะที่ยังมีลูกค้าของบริษัท ลิสซิงจำนวนมากจำเป็นต้องทำสัญญา (สมคิด, 2554) กล่าวคือธุรกิจลิสซิงเอาเปรียบผู้ซื้อ มีการคิดดอกเบี้ย เบี้ยปรับและค่าติดตามและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ด้วยการเอาเปรียบและเรียกร้องให้ได้รับการคุ้มครองจาก หน่วยงานรัฐเสมอมา และโดยที่การทำสัญญาเช่าซื้อนั้นต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเช่าซื้อที่กฎหมาย บัญญัติไว้ ดังนั้นกฎหมายเช่าซื้อจึงมีบัญญัติไว้เฉพาะในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้นไม่มี การกำหนดไว้ที่อื่น ยกเว้นพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ที่ให้สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค ออกประกาศควบคุมเนื้อหาสัญญาเช่าซื้อ แต่ก็เป็นการควบคุมสัญญาไม่เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับการเช่า ซื้อโดยตรง ปัจจุบันยังไม่ปรากฏว่าได้มีกฎหมายการเช่าซื้อที่เหมาะสมกับข้อเท็จจริง สภาพเศรษฐกิจ สังคมปัจจุบันและเป็นธรรมไว้เป็นการเฉพาะ คงมีแต่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ 5 เช่าซื้อ มาตรา 572 573 และ 574 รวม 3 มาตราเท่านั้น จนทำให้ปัจจุบันเกิดเป็นปัญหา รวมทั้งมีการ

นำเอาระบบลิสซิ่งมาปนกับการเช่าซื้อ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาถึงสภาพและปัญหาที่ผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภคและเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการเช่าซื้อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในระบบเศรษฐกิจ เกิดความเป็นธรรมเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายเพื่อใช้บังคับกับกรณีการเช่าซื้อโดยเฉพาะต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงสภาพและปัญหาการเช่าซื้อ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งไม่สามารถคุ้มครองประโยชน์ประชาชน และควบคุมการเช่าซื้ออย่างเป็นธรรม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะเช่าซื้อให้มีความเหมาะสมและเกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชนผู้บริโภค

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

การศึกษานี้ได้ทำการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การวิเคราะห์กฎหมาย เอกสารทางวิชาการ คำพิพากษาฎีกาและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องในประเด็นปัญหาทางกฎหมายและอุปสรรคต่อการเช่าซื้อ มุ่งศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวม ได้แก่ แบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ประชาชนที่อยู่ในเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร จำนวน 400 ราย มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติบรรยาย (Descriptive Statistics) นำมาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ตารางประกอบคำบรรยาย โดยแจกแจงความถี่ และร้อยละ เพื่อสรุปผลการศึกษานี้ การวิเคราะห์แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและความคิดเห็นของผู้เช่าซื้อต่อการเช่าซื้อ

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและความคิดเห็นของผู้ให้เช่าซื้อต่อการเช่าซื้อ

เพื่อทราบถึงสภาพและปัญหาการเช่าซื้อเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อ ให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

สมมติฐานของการวิจัย

บทบัญญัติของกฎหมายลักษณะเช่าซื้อ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังมีรายละเอียดไม่เพียงพอที่จะให้ความคุ้มครองแก่ผู้เช่าซื้อได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทำให้ผู้บริโภคต้องเสียสิทธิประโยชน์บางประการ เห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายลักษณะเช่าซื้อในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมาตรการทางกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่สามารถกำหนดรายละเอียดที่สำคัญให้เพียงพอต่อการที่จะให้ความคุ้มครองผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภค จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนากฎหมายดังกล่าวให้เกิดความเป็นธรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงสภาพและปัญหาจากการเช่าซื้อและสัญญาเช่าซื้อ
2. ได้ทราบถึงข้อขัดข้องเกี่ยวกับการทำนิติกรรมสัญญาและปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญา

3. สามารถนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเป็นแนวทาง เสนอแนะนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อให้มีความทันสมัย เหมาะสม เป็นธรรมและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ผลการศึกษาริวิจัย

การศึกษาสภาพและปัญหาการเช่าซื้อเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อ

1. ด้านผู้เช่าซื้อต่อการเช่าซื้อ จากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามการศึกษาโดยภาพรวมพบว่า ผู้เช่าซื้อส่วนใหญ่ ร้อยละ 76.02 เห็นว่าอัตราดอกเบี้ยที่เรียกเก็บในแต่ละเดือน มีอัตราดอกเบี้ยสูงไม่คงที่ และรองลงมาค่าใช้จ่ายในการติดตามหนี้ค้ำชำระ ผู้เช่าซื้อส่วนใหญ่ ร้อยละ 57.65 เห็นว่าผู้ให้เช่าซื้อจะเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในการติดตามหนี้เมื่อผู้เช่าซื้อค้างชำระเงิน โดยให้เหตุผลว่าเมื่อมีการทวงถามและชำระหนี้แล้ว หากทวงถามแล้วผู้เช่าซื้อได้จ่ายเต็มจำนวนพร้อมค่าปรับเสียดอกเบี้ยแล้ว จึงไม่ควรเสียค่าทวงถามหรือค่าติดตามหนี้ ซึ่งผู้เช่าซื้อไม่เห็นด้วยกับข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในสัญญาเช่าซื้อที่ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้กำหนดและจัดทำแต่ฝ่ายเดียว โดยเห็นว่าข้อกำหนดในสัญญาและเงื่อนไขในการทำสัญญาผู้เช่าซื้อตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบในทุกด้านและเห็นว่าไม่เหมาะสมและเป็นธรรม

2. ด้านผู้ให้เช่าซื้อต่อการเช่าซื้อ จากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามการศึกษาโดยภาพรวมพบว่า ผู้ให้เช่าซื้อซึ่งมักจะเป็นบริษัท หรือบริษัทมหาชนจำกัด เห็นว่าข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในสัญญาเช่าซื้อที่ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อกำหนดขึ้นนั้นมีความสมบูรณ์ เหมาะสมและถูกต้องแล้ว ซึ่งในแต่ละด้านคือ ด้านความรับผิดชอบสินค้าที่ชำรุด ร้อยละ 72.92 ด้านอัตราดอกเบี้ยที่เรียกเก็บแบบเงินต้นคงที่ (flat rate) ร้อยละ 60.42 ด้านการริบเงินส่วนที่ชำระแล้ว กรณีผิดนัดชำระ ร้อยละ 66.67 ด้านการกำหนดค่าธรรมเนียม ร้อยละ 58.33 และด้านการบอกเลิกสัญญาและติดตามหนี้ที่ค้างชำระ ร้อยละ 56.25

ความเห็นของผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน เนื่องจากรูปแบบการทำธุรกรรมเช่าซื้อในปัจจุบัน มิได้อยู่บนพื้นฐานของการเช่าทรัพย์สินดังเช่นที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และไม่สอดคล้องกับลักษณะธุรกรรมเช่าซื้อที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้เช่าซื้อกับผู้ให้เช่าซื้อ ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อที่มีความเข้มแข็งในทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า เป็นผู้กำหนดเนื้อหาและเงื่อนไขของสัญญาเช่าซื้อแต่เพียงฝ่ายเดียว สัญญาเช่าซื้อจึงเป็นลักษณะของ “สัญญาสำเร็จรูป” จึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดปัญหาในการบังคับใช้ในทางปฏิบัติ กอปรกับคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานในแนวทาง ดังตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ 4205/2548 ที่ศาลมีคำพิพากษาว่า “ตามสัญญาเช่าซื้อระบุว่า ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้องวดหนึ่งงวดใด ถือว่าสัญญาเลิกกันทันทีโดยผู้เป็นเจ้าของไม่ต้องบอกกล่าวก่อน และผู้เช่าซื้อยอมส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่เจ้าของโดยพลัน ถ้าไม่ส่งมอบก็ให้ถือว่าครอบครองไว้โดยมิชอบและยอมใช้ค่าเสียหายที่เจ้าของต้องขาดประโยชน์ที่ควรจะได้จากการเอาทรัพย์สินให้เช่าจนกว่าจะส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่เจ้าของแล้ว แม้ข้อตกลงการเลิกสัญญาเช่าซื้อดังกล่าวจะแตกต่างจากบทบัญญัติของกฎหมายก็ตาม แต่ข้อตกลงดังกล่าวไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่เป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 151 จึงใช้บังคับได้” หรือดังตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ 3842/2526 ที่ศาลฎีกามีคำพิพากษาว่า “สัญญาเช่าซื้อที่ว่าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อเพียงคราวเดียวหรืองวดเดียว ผู้ให้เช่าซื้อบอกสัญญาได้นั้นแม้จะแตกต่างกับประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 วรรคแรก แต่กฎหมายบทนี้มีใช้กฎหมายอื่นเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงใช้บังคับได้”

นอกจากนั้น สัญญาเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อได้ทำกับผู้ให้เช่าซื้อถึงกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือบุบสลายไปผู้เช่าซื้อยอมใช้ราคาทรัพย์สินให้แก่เจ้าของนั้นถือว่าข้อตกลงนั้นใช้บังคับได้ ทั้งนี้ตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 1580/2514 ที่พิพากษาว่า “สัญญาเช่าซื้อที่มีข้อความว่า ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเกิดสูญหายหรือเสียหายผู้เช่าซื้อยอมใช้ราคาทรัพย์สินให้แก่เจ้าของ โดยจะไม่ยกเหตุสุดวิสัย อัคคีภัย โจรกรรม มาเป็นเหตุลบล้างความรับผิดชอบ ดังนี้ เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกไฟไหม้เสียหายโดยมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อจะต้องใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่เจ้าของแม้สัญญาเช่าซื้อจะระงับเพราะวัตถุแห่งสัญญาสูญหายหรือถูกทำลาย ความรับผิดชอบของผู้เช่าซื้อก็ยังมิอยู่ตามข้อสัญญา” (ข้อตกลงดังกล่าวแตกต่างจากมาตรา 562 ซึ่งใช้บังคับกันไม่ได้ ไม่เป็นโมฆะ ตามมาตรา 151) ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 ไม่เป็นโมฆะ ด้วยเหตุนี้ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อจึงได้จัดทำสัญญาที่กำหนดเนื้อหาและเงื่อนไขให้ตนได้รับประโยชน์มากที่สุด ดังนั้นการทำสัญญาเช่าซื้อในปัจจุบันไม่อาจให้เป็นไปตามหลักการแสดงเจตนาโดยเสรี การบังคับใช้กฎหมายไม่สามารถทำได้โดยมีประสิทธิภาพจึงเป็นแนวทางเสนอแนะในการพัฒนาและปรับปรุงบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะเช่าซื้อ และให้มีมาตรการควบคุมการประกอบการสินเชื่อ ธุรกิจเช่าซื้อ เพื่อให้มีความทันสมัย เหมาะสม เป็นธรรมและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

บทสรุปและแนวทางการแก้ไข้ปัญหา

การศึกษาสภาพและปัญหาการเช่าซื้อเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อ ผลการวิจัยได้พบว่าสาระสำคัญที่เกิดขึ้นกับการเช่าซื้อส่วนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาคือบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 เช่าซื้อ โดยที่บทบัญญัติของการเช่าซื้อดังกล่าวนี้บัญญัติไม่ครอบคลุมถึงสิทธิหน้าที่หรือตลอดจนความรับผิดชอบคู่สัญญาอย่างชัดเจน ดังนั้นสัญญาที่ทำขึ้นกับบริษัทหรือสถาบันการเงินนี้ เงื่อนไขในสัญญาจึงกำหนดโดยผู้ให้เช่าซื้อทั้งสิ้น ผู้เช่าซื้อไม่มีอำนาจต่อรอง ปัญหาจึงเกิดขึ้นเนื่องจากการเอาเปรียบของผู้ให้เช่าซื้อในประเทศไทยปัจจุบันยังขาดมาตรการคุ้มครองสัญญาเช่าซื้อและซื้อขายเงินผ่อน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ทรงกลด, 2544) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องการเสนอใช้พระราชบัญญัติเช่าซื้อและซื้อขายเงินผ่อนส่ง และจากการวิเคราะห์ปัญหาอันเกิดจากสัญญาดังกล่าวนี้ ตลอดจนหลักการตีความตามบทบัญญัติทั่วไปนั้นไม่อาจที่จะให้การคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งนี้โดยตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 4205/2548 ที่ให้ศาลหยิบยกขึ้นมากล่าวไว้และศาลยังยึดหลักเคารพความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาของคู่กรณี จะเห็นได้ว่าหากเป็นสัญญาทางแพ่งแม้จะมีการตกลงกำหนดเงื่อนไขในสัญญาให้ผิดแผกแตกต่างจากบทบัญญัติกฎหมาย ถ้าไม่ใช่กรณีเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้วสัญญานั้นมีผลบังคับได้ และดังตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ 3842/2526 ที่ศาลฎีกามีคำพิพากษาว่า “สัญญาเช่าซื้อที่ว่าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อเพียงคราวเดียวหรืองวดเดียว ผู้ให้เช่าซื้อบอกสัญญาได้นั้นแม้จะแตกต่างกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 วรรคแรก แต่กฎหมายบทนี้มีใช้กฎหมายอื่นเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงใช้บังคับได้

นอกจากนั้น สัญญาเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อได้ทำกับผู้ให้เช่าซื้อถึงกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือบุบสลายไปผู้เช่าซื้อยอมใช้ราคาทรัพย์สินให้แก่เจ้าของนั้นถือว่าข้อตกลงนั้นใช้บังคับได้ ทั้งนี้ตาม

แนวคำพิพากษาฎีกาที่ 1580/2514 ที่พิพากษาว่า “สัญญาเช่าซื้อมีข้อความว่า ในกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อเกิดสูญหายหรือเสียหายผู้เช่าซื้อยอมใช้ราคาทรัพย์สินให้แก่เจ้าของ โดยจะไม่ยกเหตุสุดวิสัย อัคคีภัย โจรกรรม มาเป็นเหตุลบล้างความรับผิดชอบ ดังนี้ เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกไฟไหม้เสียหายโดยมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อจะต้องใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่เจ้าของแม้สัญญาเช่าซื้อจะระงับเพราะวัตถุแห่งสัญญาสูญหายหรือถูกทำลาย ความรับผิดชอบของผู้เช่าซื้อก็ยังมิอยู่ตามข้อสัญญา” (ข้อตกลงดังกล่าวแตกต่างจากมาตรา 562 ซึ่งใช้บังคับกันได้ ไม่เป็นโมฆะ ตามมาตรา 151) ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 ไม่เป็นโมฆะ ด้วยเหตุนี้ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อจึงได้จัดทำสัญญาที่กำหนดเนื้อหาและเงื่อนไขให้ตนได้เปรียบและได้รับประโยชน์แก่ตนฝ่ายเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศิริรัตน์, 2547) โดยได้ทำการวิจัยเรื่องการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคกรณีศึกษาสัญญาเช่าซื้อ ผลการศึกษาพบว่าในบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ถูกบัญญัติขึ้นโดยอยู่บนพื้นฐานของหลักเสรีภาพในการทำสัญญา ซึ่งประสงค์ให้คู่สัญญาสามารถตกลงข้อผูกพันได้โดยใจสมัคร หากแต่สภาพข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการทำสัญญาเช่าซื้อหาได้อยู่บนพื้นฐานของการเจรจาตกลงกันระหว่างคู่สัญญา ดังนั้น ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจึงต้องอาศัยการตีความจากศาลยุติธรรม หากแต่ไม่มีบทบัญญัติมาตราใดที่ผลจากการบังคับใช้และการตีความโดยศาลจะทำให้บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ผลที่ตามมา คือ คู่สัญญาสามารถตกลงนอกเหนือจากกฎหมายกำหนดไว้ได้ ทำให้บทบัญญัติที่ใช้โดยทั่วไปต้องเสียไป ไม่อาจบังคับให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ได้และฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อได้ประโยชน์จากการตีความกฎหมายดังกล่าว และเป็นช่องทาง ช่องว่างให้ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อเสี่ยงกฎหมาย และกำหนดข้อสัญญาที่เอาเปรียบผู้เช่าซื้อ

ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายในรายละเอียดเพื่อคุ้มครองคู่สัญญาที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการทำสัญญา คุ้มครองคู่สัญญาและควบคุมธุรกรรมการค้าเช่าซื้อและการซื้อขายเงินผ่อนให้เกิดความรัดกุมถูกต้องเป็นธรรม เพื่อคุ้มครองและให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนผู้บริโภคในสาระสำคัญสรุป ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเห็นว่าบทบัญญัติว่าด้วยการเช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่เพียงพอต่อสถานการณ์ทางการธุรกิจและการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดปัญหาอย่างมากเนื่องจากมีข้อเท็จจริงจากการทำสัญญาบางประการที่เห็นว่าไม่ถูกต้องเป็นธรรม สมควรมีการปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 5 เช่าซื้อใหม่ ตลอดจนสมควรยกร่างกฎหมายเป็นพระราชบัญญัติเป็นการเฉพาะและสนับสนุนให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการค้าเช่าซื้อซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะออกใช้บังคับโดยเร็วอีกทางหนึ่ง กำหนดมาตรการที่จะคุ้มครองผู้บริโภค ที่ผู้วิจัยสนับสนุนคือ

1. มีการกำหนดให้ ผู้ให้เช่าซื้อต้องแสดงข้อความในการเสนอหรือโฆษณา เพื่อชักชวนให้ประชาชนเช่าซื้อให้ชัดเจนถึงเงื่อนไข อัตราดอกเบี้ยหรือกรณีการผิดนัด เป็นการให้ผู้บริโภคทราบรายละเอียดของสินค้าและการปฏิบัติตามสัญญา

2. มีการกำหนดแบบรายการและข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อ ที่สำคัญคือมีการกำหนดรายละเอียดผลประโยชน์ให้เช่าซื้อ เงื่อนไขในการโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าควบคุม เงื่อนไขการบอกเลิกสัญญาและสิทธิของผู้เช่าซื้อที่จะชำระราคาค่าเช่าซื้อสุทธิก่อนถึงกำหนดชำระเงินงวดสุดท้าย

3. การชำระเงินทั้งหมดก่อนถึงกำหนด ในสัญญาเช่าซื้อจะต้องมีรายการว่าด้วยสิทธิของผู้เช่าซื้อ ที่จะชำระราคาค่าเช่าซื้อสุทธิก่อนถึงกำหนดชำระเงินงวดสุดท้าย ดังนั้น ผู้เช่าซื้อที่ชอบที่จะชำระเงินค่าเช่าซื้อก่อนถึงกำหนดตามสัญญาได้ ควรจะมีสิทธิได้ลดอัตราดอกเบี้ยลงเพียงใดนั้นควรกำหนดไว้ชัดเจน

4. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 372 เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องการชำระหนี้เป็นพันธียอันจะโทษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมิได้นั้น ลูกหนี้ที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ตอบแทนไม่ ซึ่งโดยปกติเมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือบุบสลายไปด้วยเหตุสุดวิสัยใด ๆ ก็ตาม สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับ เพราะขาดวัตถุแห่งหนี้ตามมาตรา 567 ดังนั้น ผู้เช่าซื้อจึงไม่จำเป็นต้องชำระค่าเช่าซื้อในงวดที่เหลืออยู่ตามสัญญาอีกต่อไป กรณีดังกล่าวหากมีการตกลงยกเว้น มาตรา 372 ได้นั้น ผลคือผู้เช่าซื้อยังคงต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างอยู่ตามสัญญาซึ่งอาจไม่เป็นธรรมแก่ผู้เช่าซื้อ ควรกำหนดให้มาตรา 372 เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถยกเว้นมาตรา 372 ได้

5. ความรับผิดชอบของผู้เช่าซื้อในกรณีผิดสัญญา เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญาแล้วผู้ให้เช่าซื้อได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาและยึดสินค้าคืนแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อต้องมีหนังสือแจ้งให้ผู้เช่าซื้อและผู้ค้าประกันทราบโดยเร็วนับแต่วันยึดสินค้าคืน และต้องแจ้งในหนังสือว่าจำนวนเงินที่ผู้ให้เช่าซื้อได้รับชำระไว้แล้วและที่หนี้คงค้างชำระก็ดี ภายหลังจากการขายทอดตลาดก็ดี ต้องมีหนังสือแจ้งให้ผู้เช่าซื้อและผู้ค้าประกันโดยพลัน

6. มีการกำหนดให้การประกอบธุรกิจเช่าซื้อหรือซื้อขายผ่อนส่ง ต้องจดทะเบียนการประกอบธุรกิจก่อนดำเนินการ

7. ผู้ประกอบธุรกิจเช่าซื้อหรือซื้อขายผ่อนส่งต้องทำสัญญากับลูกค้าเป็นหนังสือตามแบบสัญญามาตรฐานที่กำหนดหรือที่ได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานรัฐ และอย่างน้อยต้องมีรายการที่สำคัญตามที่กำหนด

8. กำหนดมาตรการควบคุมการเช่าซื้อหรือซื้อขายผ่อนส่งที่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค โดยกำหนดให้สินค้าที่มีปัญหาการเช่าซื้อหรือซื้อขายผ่อนส่งเป็นสินค้าควบคุม

9. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเช่าซื้อเป็นบทบัญญัติกว้าง ๆ มิได้มีบทบัญญัติกำหนดสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบคู่สัญญา จึงทำให้ผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อสามารถกำหนดข้อตกลงในสัญญาได้เท่าที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย ทำให้บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แทบจะมิได้ถูกนำมาใช้กับธุรกรรมเช่าซื้อเลย ดังนั้นจึงเห็นควรที่จะให้มีการออกกฎหมายโดยเฉพาะเพื่อควบคุมการให้สินเชื่อเช่าซื้ออย่างเป็นระบบ

10. บทกำหนดโทษ ควรมีบทลงโทษอาญา โดยให้มีโทษจำคุกในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎหมายโดยทุจริต ให้มีการลงโทษทั้งบริษัทผู้ประกอบการและกรรมการบริษัทผู้มีอำนาจในฐานะผู้แทนนิติบุคคล และควรมีการกำหนดโทษปรับในอัตราอย่างสูงด้วย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความรู้จากศาสตราจารย์ ดร.ธีระ ศรีธรรมรักษ์ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะ

เอกสารอ้างอิง

- จิต เศรษฐบุตร. (2490). กฎหมายลักษณะหนี้. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จำปี ไสดถิพันธ์. (2543). คำอธิบายหลักกฎหมายนิติกรรมสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ดาราพร ถิระวัฒน์. (2530). หลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนาในสัญญา. โครงการวิจัยเสริมหลักสูตร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทรงกลด อุบลสิงห์. (2544). เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่องการเสนอใช้ร่างพระราชบัญญัติ เช่าซื้อและซื้อขายผ่อนส่ง. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 13 สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2543 -2544.
- ประพนธ์ ศาตะมาน. (2530). คำอธิบายกฎหมายลักษณะซื้อขาย พร้อมด้วยภาคผนวกบทความพิเศษ. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ไพฑูริศ เอกจริยากร. (2552). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าทรัพย์ เช่าซื้อ. กรุงเทพฯ: ไพฑูริศ บุญพันธ์. (2516). ข้อสังเกตเกี่ยวกับสัญญาเช่าซื้อ. บทบัณฑิตย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, เล่มที่ 30.
- มานะ พินยาภรณ์. (2512). วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิทยา เหลืองสุขเจริญ. (2530). สัญญาเช่าซื้อ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริรัตน์ ฟองวิฑู. (2547). การให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคกรณีศึกษาสัญญาเช่าซื้อ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สกล หาญสุทธีวรินทร์. (2548). ซื้อขาย เช่าทรัพย์ เช่าซื้อ และลิสซิ่งในคลื่นความคิด. มติชนรายวัน, ปีที่ 28 ฉบับที่ 9923.
- เสนีย์ ปราโมช. (2520). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์.
- เสนีย์ ปราโมช. (2505). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) พ.ศ. 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมคิด ใจยิ้ม. (2554). ทิศทางในการพัฒนากฎหมายของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง.
- สำเริง เมฆเกรียงไกร. (2555). คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าทรัพย์ เช่าซื้อ ลิสซิ่ง. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.